

Brodsko ekološko društvo - BED
Trg hrvatskog proljeća 1
35000 Slavonski Brod

web: www.bed.hr

email: bed@bed.hr

facebook:

BED Brodsko ekološko društvo

instagram:

BED Brod Ecological Society

Ljudi za prirodu,
priroda za ljudе

Impressum

Autorica teksta: arhiva BED-a, Iris Beneš

Dizajn: Tomislav Turković

Ilustracija: Saša Matanović

Autori/ce fotografija ako nije drugačije navedeno: Šimo Beneš, Iris Beneš

Brodsko ekološko društvo – BED
Trg hrvatskog proljeća 1
35000 Slavonski Brod

web: www.bed.hr

email: bed@bed.hr

facebook: BED Brodsko ekološko društvo

instagram: BED Brod Ecological Society

Tiskanje brošure podržano je od strane Nizozemskog helsinškog odbora u sklopu poziva Catalyst of change – Pokretači promjena – Praćenje, zagovaranje i izgradnja koalicija za prava žena, okolišnu pravdu i antikorupciju organizacija civilnog društva, a financirano sredstvima Europske unije.

Brodsko ekološko društvo-BED jedna od najstarijih organizacija za zaštitu okoliša i prirode u RH

Brodsko ekološko društvo-BED osnovano je. 19.05.1989. godine u Slavonskom Brodu, jedna od rijetkih organizacija civilnog društva u RH aktivna od tada do danas.

Prvih 20 godina radimo isključivo volonterski, a zadnjih 15 sa malim projektnim timom i širokom bazom članova i volontera.

Stvari koje su nam važne radimo neovisno o projektnom financiranju!

Zaštita prirode i okoliša Organizacija i rad s volonterima **Zaštita i očuvanje značajnog krajobraza Gajna Edukacija javnosti** Praktična rješenja na znanstvenim osnovama **Razvoj civilnog društva Održiva poljoprivreda** Zajedničko upravljanje **Zagovaranje i lobiranje** Tradicijska gradnja Restauracija staništa **Aktivacija građana Klimatske promjene** Genetski resursi **Rad u mrežama Suradnja s javnim i privatnim sektorom** Prekogranična suradnja **Utjecaj na javne politike Vlažna staništa** Prirodna obrana od poplava **Borba protiv invazivnih vrsta** Suradnička vijeća na zaštićenim područjima

Vizija i Misija

VIZIJA (Zašto postojimo)

- Očuvani krajobrazi koji nestaju, prirodne i kulturne vrijednosti, uvedene prakse održivog razvoja koje podržavaju zaštitu prirode i bioraznolikosti u našoj županiji
- Ljudi svjesni vrijednosti čiste prirode i okoliša, kulturne baštine, očuvane autohtone pasmine, tradicijski način gradnje
- Održive javne politike

MISIJA (Kako radimo — putovanje k viziji)

- Aktivna uloga u projektima očuvanja prirode, biološke i kulturne raznolikosti
- Uključivanje lokalnog stanovništva u procese održivog razvoja koji koriste očuvanje krajobraza i tradicijske kulture te dizanje svijesti o vrijednosti genetskih i prirodnih resursa očuvanjem i unaprijeđenjem ugroženih vrsta
- Zaštiti prirodu putem korištenja zemljишta i ostalih prirodnih resursa na ekološki prihvatljiv način
- Edukacija i poticaj institucijama, drugim udrugama, lokalnoj vlasti i stanovništvu da svojim aktivnostima utječu na očuvanje prirode i okoliša
- Promocija načela zaštite prirode, okoliša, održivog razvoja (održiva poljoprivreda, tradicijski način gradnje)
- Primjena praktičnih rješenja zasnovanih na znanstvenoj podlozi, zagovaranje i umrežavanje

Što je Gajna i gdje bi bila **bez BED-a?**

Što je Gajna?

- Tipični slavonski prisavski poplavni pašnjak obogaćen močvarnom florom i faunom, istočno od Slavonskog Broda na području općine Oprisavci
- Značajni krajobraz od 1990. godine i dio europske ekološke mreže (Natura 2000)
- Područje očuvanja značajno za ptice (POP) i Područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove (POVS)
- Mjesto osnivanja prve Pašnjačke zajednice u RH radi zajedničkog upravljanja pašnjakom
- Mjesto očuvane tradicijske gradnje (štala, čardak, đeram, „Stan na Gajni“), načina tradicijskog pašarenja i arka hrvatskih izvornih pasmina domaćih životinja
- Izuzetan spoj kulturne i prirodne baštine na terenu gdje je ispaša ključan ekološki proces za održavanje bioraznolikosti radi kontrole invazivnih biljnih vrsta...

TAKNUTA PRIRODA

Stoljeća raznih praksi obrađivanja i korištenja zemlje – pašnjaci, livade, močvarna (i poplavna) područja, kao i voćnjaci i šumarnici – utočište su za mnoge divlje vrste važne u lancu biološke raznolikosti. Kad bi bila netaknuta invazivne vrste i korovi koji se šire poplavom brzo bi ugrozili Gajnu kao stanište.

Bez BED-a Gajna ne bi bila zaštićena 1990. godine

Brodsko ekološko društvo – BED jeiniciralo proglašenje zaštite 1990. godine i udruzi je u aktu o proglašenju povjeren nadzor nad mjerama i uvjetima zaštite prirode. Nadzor je prema Zakonu o zaštiti prirode preuzela Javna ustanova **Natura Slavonica** je od svog osnivanja 2006.

Na Gajni obitava **12 vrsta sisavaca, 37 vrsta ptica, 11 vrsta vodozemaca i gmazova te 24 vrste riba**. Područje predstavlja **SPA područje** (područje važno za ptice) u mreži **NATURA 2000** koja postoji na nivou cijele EU.

Istraživanjima je utvrđeno više od 250 biljnih vrsta od koje su mnoge zaštićene.

ZAŠTO JE OČUVANJE GAJNE VAŽNO ZA SVE

Zaraštavanjem invazivnim vrstama se smanjuje i kapacitet retencije pa bi i važna uloga Gajne kao mjesta obrana od poplave za ostala mjesta bila manja. Invazivne strane vrste svojim razmnožavanjem i širenjem, uzrokuju ne samo ekološku, nego i ekonomsku štetu te nepovoljno utječu na zdravlje ljudi.

Zdravo i balansirano vlažno stanište izuzetno je važno i u pohrani ugljika a time i borbi protiv klimatskih promjena.

Bez zdravog staništa bili bi ugroženi i oprasivači koji se tu hrane, ribe koje se tu mrijeste i ptice koje se tu hrane.

Bez BED-a na Gajni ne bi bilo obnove staništa putem dovođenja i zadržavanja vode u barama

Na Gajni se nalazi više aluvijalnih depresija u kojima se redovnim proljetno-jesenskim poplavama zadržava voda i nakon povlačenja vode u Savu. Problem u očuvanju bioloških vrijednosti Gajne predstavljalo je isušivanje bara.

Najvažnije aktivnosti BED-a vezane za Gajnu od 1989. -1990. godine bile su:

- izgradnja brane na Lateralnom kanalu
- geodetsko snimanje i povezivanje bara kanalima
- produbljenje bare Velika Gajna
- sadnja autohtone vegetacije (jasen, hrast itd.)
- izgradnja brvi i gati

Brončano doba – prvi prikaz domaće životinje –
Privjesak u obliku bika, ostava Poljanci I,
13.-12. stoljeće prije Krista

Bez BED-a ne bi bilo obnove staništa uklanjanjem invazivnih vrsta putem ispše hrvatskih pasmina na Gajni

Uspješan EU projekt (2007.-2009.) u kojem smo doveli izvorne pasmine na Gajnu BED je pretvorio u **15-godišnji program** (do 2024.) koji u sebi sadrži upravljanje zaštićenim zajedničkim pašnjakom pod posebnim ekološkim i ekonomskim uvjetima. Pokrenut je jer lokalno stanovništvo odustaje od vođenja stoke na ispašu i od njihovog uzgoja i treba mu podrška koju ne može dobiti od institucija.

Izvorne pasmine, naročito **slavonsko-srijemske podolac**, mada gospodarski nekonkurentan, dokazano uklanja invazivne vrste i izvrsno podnosi teže uvjete gospodarenja na poplavnom području i boravak vani. Tako nisko produktivno zemljište koristimo za proizvodnju zdrave hrane, usput čuvajući biološku raznolikost i vlažna staništa. Osim podolca, na Gajni se u 2024. nalaze još **posavski konj** i **posavska guska**, dok **ovca cigaja** i **crna slavonska svinja** trenutno nisu na pašnjaku.

Bez BED-a ne bi bilo zajedničkog upravljanja koje priznaju institucije, zajedničkog pašnjaka ni pašnjačke zajednice na Gajni.

ČLANOVI PZBZ Eko-Gajne: ŠAMPIONI ODRŽIVE PROIZVODNJE HRANE I ZAŠTITE PRIRODE

BED je jedan od osnivača i članova Pašnjakačke zajednice braniteljske zadruge Eko-Gajna, uz još 16 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava iz lokalne zajednice. Program gospodarenja te zadruge u sebi sadrži mjere i uvjete zaštite prirode od 2012. godine, a takva specifična ograničenja su i u ugovoru o zakupu Gajne kao javnog vodnog dobra i u koncesijskom odobrenju od strane Javne ustanove Natura Slavonica.

Kombinacija ispaše, mehaničkog uklanjanja i gaženja jedini je način da se invazivne vrste drže pod kontrolom jer se na poplavnom području ne mogu iskorijeniti one vrste koje se šire poplavom.

Travnjak velike prirodne vrijednosti ima svoja stroga pravila po kojima se na Gajni gospodari od 2019. godine.

Mogućnost dijeljenja resursa, poput pašnjaka ili vode, ključ je otpornosti poljoprivrednih sustava i zajednica. Zalaganjem BED-a Gajna je trenutno jedino mjesto u RH, koje je na tradicionalnom zajedničkom pašnjaku zadržalo zajednički model upravljanja i prilagodilo takvo upravljanje postojećem zakonskom okviru.

Pravna borba koju je vodio BED za reguliranje statusa i prihvatljivosti za potpore uz suradnju sa nadležnim tijelima je potrajala skoro desetljeće. Bez BED-a ne bi bilo mogućnosti kolektivnog zakupa poljoprivrednog zemljišta u Zakonu o poljoprivrednom zemljištu.

Bez rada BED-a da li bi postojalo suradničko vijeće Gajne?

Suradnička vijeća uz zaštićena područja nisu obvezni nego tek preporučeni mehanizmi i tek nekoliko zaštićenih područja u RH ima osnovana takva savjetodavna i participativna tijela. Gajna je zajednički pašnjak ali i javno vodno dobro i poljoprivredno zemljište i zaštićeno područje i prostor državne granice pa je jedno tijelo koje služi za komunikaciju svih sektora nužno za nalaženje ravnoteže.

BED potiče sinergiju, isprepletenost i stalnu komunikaciju svih uključenih aktera, usprkos različitim interesima i agendama jer je to jedini način pomirenja razlika u konačnom cilju — očuvanju prirodne i kulturne baštine za generacije koje dolaze.

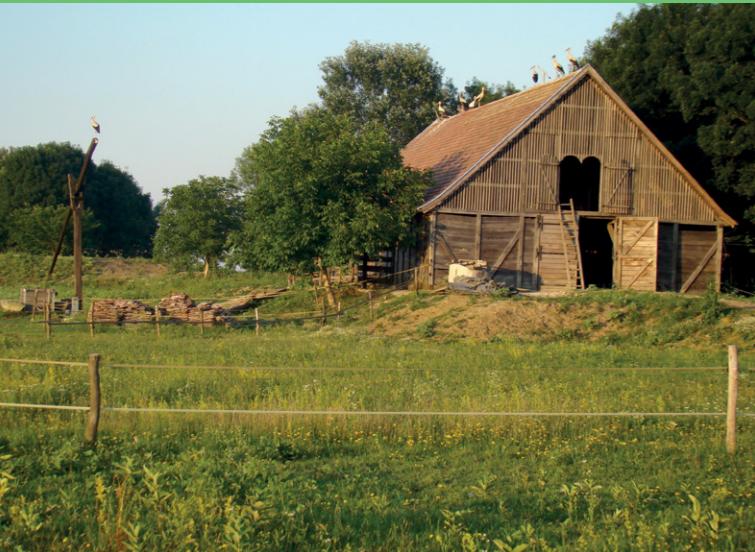
Osnivač Suradničkog vijeća je Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Brodsko-posavske županije — **Natura Slavonica** u suradnji s BED-om. Članovi Suradničkog vijeća značajnog krajobraza Gajna su predstavnici raznih ustanova, udruga, obrazovnih institucija, državnih agencija, privatnog sektora i pojedinačnih poljoprivrednih gospodarstava koja su vezana uz Gajnu.

Bez BED-a ne bi bilo objekata tradicijske gradnje na Gajni

Tradicijska je gradnja drvetom, a kasnije i ciglom — koja je nekad prevladavala u ovim krajevima — sve više prepuštena zaboravu i sve je manje starih majstora koji mogu svoje znanje prenijeti novim naraštajima.

Od devedesetih godina 20. st. svi objekti tradicijske gradnje na Gajni rezultat su zalaganja Brodskoga ekološkog društva — BED-a, volontera i starih majstora iz lokalne zajednice. U te se dugogodišnje napore od svoga osnutka uključila i Javna ustanova Natura Slavonica. Ekološki prihvatljiva tradicijska gradnja predstavlja idealan spoj prirodne i kulturne baštine Slavonije.

Bez BED-a ne bi na Gajni mogli vidjeti Slavoniju kakva je nekada bila

Uz restauracije objekata kulturne i prirodne baštine i arku ugroženih izvornih hrvatskih pasmina možemo osjetiti Slavoniju kakva je nekad bila.

Još krajem osamdesetih izgrađeni su mostovi i brvi koji omogućuju komunikaciju ljudi i stoke u redovnim poplavama, koji su od onda redovno obnavljani.

BED je izgradio i dva protupoplavna platoa od kojih je na jednom danas Stan na Gajni, a drugi služi u poplavama za sklanjanje stoke.

Na Gajni je BEDovim zalaganjem 1997. izgrađena replika čardaka, stražarnice povijesnih vremena kao osmatračnica za ptice, prvi đeram izgrađen je 1997. i nekoliko puta je obnavljan, 2006. izgrađena štala od hrastovine, 2007. protupoplavni plato i temelji za info centar Stan na Gajni. 2013. Javna ustanova Natura Slavonica sa BED-om kao partnerom uz gradnju posjetiteljskog centra postavlja i poučnu stazu u sklopu Projekta integracije u EU-Natura 2000.

Bez BED-a bilo bi manje volontera i aktivnih građana

U volonterskom programu Podrška programu očuvanja značajnog krajobraza Gajne sudjelovalo je više stotina volontera u periodu od 1988.-2024.

BED u 2023. godini ima 4740 radnih sati zaposlenika i 4362 volonterskih sati.

Bez BED-a, manje bi znali o temama važnim za očuvanje prirode i okoliša

Educiramo putem:

- edukativnih materijala
- prihvatom škola, fakulteta i stručnih grupa na Gajni (biolozi, geografi, agronomi)

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Priroda ne poznae granice, a bez BED-a
o Hrvatskoj bi se manje znalo u Europi i svijetu

Common
Lands
Network

SAVA PARKS
NETWORK

ICCA Consortium

Zajedno smo jači, bez BED-a povezanost zaštite prirode i održive poljoprivrede imala bi manje zagovornika.

U Zelenom forumu, mreži okolišnih organizacija duže smo od 20 godina, a članovi njene koordinacije ZF-a zadnjih 10. Od njenog osnivanja smo članovi Mreže za ruralni razvoj, današnje mreže **Zajedničke poljoprivredne politike**.

Nacionalna
mreža
ZPP-a

Bez BED-a bilo bi manje udruga u ruralnom prostoru ili bi radile bez podrške

Uz podršku BED-a osnovani su :

- Kinološki klub hrvatskih autohtonih pasmina pasa u Slavonskom Brodu 1989.
- ribolovno društvo Mrst u Oprisavcima 1996.
- nacionalna Udruga uzgajača slavonsko srijemskog podolskog goveda (UUSSP) 2008.
- i regionalna Udruga uzgajača hrvatskog posavskog konja (UUHPK Slavonija) 2010.

Tim BED-a pomaže u osnivanju, priprema materijale i organizira logistiku, godišnjih skupština, zagovara interese udruga pri nadležnim ministarstvima.

Bez BED-a u institucijama se ne bi prepoznavale neke važne teme, niti bi u zakonima bilo rješenja za njih

- Odbor za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. i 2023.-2027. - BED je predstavnik ispred Zelenog foruma
- Nacionalni savjet za razvoj civilnog društva — 6. i 7. saziv – ispred udruga za zaštitu okoliša i održiv razvoj Željka Gracin ZA/Iris Beneš (BED)
- Partnersko vijeće grada Slavonskog Broda (Urbano područje grada), Radna skupina za izradu Plana razvoja BPŽ 2021. – 2027.
- Savjet za praćenje provedbe Nacionalnog programa očuvanja izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja u RH... i mnoge druge radne grupe i odbori...
- Aktivni u lobiranju i zagovaranju te prijenosu znanja, standarda i dobre prakse za učinkovito umrežavanje i lobiranje organizacija civilnoga društva radi ostvarenja utjecaja na pozitivne društvene promjene i djelovanje za opće dobro u Republici Hrvatskoj i komuniciranje EU politika.

Važniji projekti:

1988. IZMULJIVANJE I OGRAĐIVANJE BARE VELIKA GAJNA
1990. BRANA NA LATERALNOM KANALU
1991. EKO VITRINA
1994.-1995. "GAJNA U ŠKOLI-ZAŠTITA LOKALITETA U IDEJI I PRAKSI"
1995.-2000. MEDUNARODNO ČIŠĆENJE OBALA (INTERNATIONAL COASTAL CLEANUP)
1995.-1996. "ZAŠTITA SLIVA ZAPADNOG LATERALNOG KANALA"
1996. TISKANJE KNJIŽICE POUČNE STAZE GAJNA
1997. REKONSTRUKCIJA TRADICIONALNOG BUNARA (ĐERAM SA STUMBULOM)

1997. REKONSTRUKCIJA TRADICIONALNE PROMATRAČNICE (ČARDAKA)
1999. IZRAĐEN I TISKAN LETAK GAJNA –ZAŠTIĆENI KRAJOLIK
2005. "ZAŠTITA DUNAVSKOG SLIVA OD ONEČIŠĆENJA, SLIV ZAPADNOG LATERALNOG KANALA"
2006. "ZAŠTITA BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI U DIJELU INUNDACIJA RIJEKE SAVE U BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI"
2004.-2006. TRADICIJSKA GRADNJA -DRVENA ŠTALA NA GAJNI
2007.-2009. "ZAŠTITA, OČUVANJE I POBOLJŠANJE BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI I RAZVOJ EKOLOŠKE SVIJESTI KROZ UZGOJ HRVATSKIH AUTOHTONIH PASMINA I POTICAJ EKOLOŠKE PROIZVODNJE"

2009.-2010. EKO-KOMPOST
2007.-2009. STAN NA GAJNI – protupoplavni plato, temelji
2010.-2012. IZGRADNJA PROTUPOPLAVNOG PLATOA I OBNOVA BRANE NA LATERALNOM KANALU
2010.-2011. „VOLIMO I ČUVAMO NAŠU BAŠTINU“
2010.-2011. „BORBA PROTIV INVAZIVNIH BILJNIH VRSTA“
2010. STVARANJE PREDUVJETA ZA TRAJNU ZAŠTITU PODOLSKOG GOVEDA – MRRŠVG (partner)
2011.-2012. JAVNE POLITIKE DUGOG DOMETA: ZEMLJA – VODA – ZRAK (partner)
2011.-2012. NATURA 2000 – MREŽA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA U EU

2012.-2016. STAN NA GAJNI (partner)
2013. „PRAVO NA GRAĐANSKE INICIJATIVE – KAKO MOŽEMO UTJECATI NA JAVNE POLITIKE U EU?“
2014.-2015. ZAJEDNO ZA ZAJEDNIČKE PAŠNJAKE – GLOBAL GREEN FUND
2014.-2016. POPLAVNO PODRUČJE RIJEKE SAVE – SUSRET KULTURE I PRIRODE (partner)
2015.-2016. ZADNJA Šansa za PODOLCE – EURONATUR
2018.-2020. VLAŽNA STANIŠTA ZA ŽIVOT 1 – EURONATUR
2018.-2020. INOVATIVnim UMOM DO PAMETNIH ŠKOLA (partner)
2018.-2022. VLAŽNA STANIŠTA ZA ŽIVOT 2 – EURONATUR

2020.-2023. METAR DO BOLJE KLIME (MREŽA ZA EDUKACIJU, TRANZICIJU, ADAPTACIJU I RAZVOJ) (partner)
2020.-2023. JEDRO – JAVNE POLITIKE ZA ODRŽIVI DRUŠTVENI RAZVOJ: VODA, ENERGETIKA, OTPAD (partner)
2020.-2022. JEKA! – JAČANJE EKO-AKTIVIZMA ZA HITNU KLIMATSKU AKCIJU (partner)
2019.- DANAS ZELENA KNJIŽNICA
2023.-2026. EUKI – LANDCARE EUROPE CAPTURES CARBON
BRIGOM O ZEMLJI ZA POHRANU UGLJIKA (partner)
2024.-2025. POKRETAČI PROMJENA (CATALYST FOR CHANGE)

Javite nam se, s **BED-om** ste bez beda

Volite prirodu, promišljate o zdravlju planete, vjerujete znanosti da su klimatska kriza i kriza bioraznolikosti tu i da trebamo djelovati?

Vjerujete da je obnova i očuvanje prirode investiranje u naše zajedničko javno dobro, u naše zdravlje, stabilniju klimu, regulaciju vode, zemlje, zraka, zdravog tla i hrane?

Način na koji trošimo resurse, način na koji koristimo zemljište, gradimo infrastrukturu, proizvodimo i trošimo energiju, hranimo se, kupujemo i putujemo — sve su to prostori za bitne promjene. Promjene mogu biti uspješne ali moraju se dogoditi pravedno, participativno i uključivo.

Možda samo osjećate pripadnost prostoru u kojem živate i imate želju očuvati prirodnu i kulturnu baštinu?

Mislite li da trebamo kao građani pridonijeti razvoju zajednice?

Možda vas zanimaju teme kojima se mi oduvijek želimo baviti ali ne stignemo, zajednički vrtovi, popravljaone, borba kroz umjetnost, kružno gospodarstvo? Ili ste više poduzetničkog duha pa bi uživali u brendiranju lokalnih proizvoda i marketingu takvih proizvoda. Bili vi umjetnici, influenci, vrtlari, biolozi ili tek entuzijasti svih mogućih struka ili „samo“ građani koji žele promjenu, tu smo.

Pratite nas na društvenim mrežama i pridružite nam se u aktivnostima koje organiziramo ili se educirajte se na nekim od naših programa.

Možda čak želite i volontirati ili nas uvjeriti da vas zaposlimo i zajedno mijenjamo svijet? Javite nam se.

Brodsko ekološko društvo – BED

**Trg hrvatskog proljeća 1
35000 Slavonski Brod**

web: www.bed.hr
email: bed@bed.hr

facebook: BED Brodsko ekološko društvo
instagram: BED Brod Ecological Society

Za osiguranje budućnosti mislimo da je nužno
povećati mjere zaštite i obnove prirode,
umanjiti utjecaj klimatskih promjena i
odgovorno koristiti prirodne resurse!

